

А. С. Кисель

студентка 3 курсу ЕПФ

спеціальність «Право»

Науковий керівник:

О. В. Толкаченко

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕЄСТРАЦІЇ ТА МАРКУВАННЯ ПРОДУКЦІЇ З ГМО В УКРАЇНІ

Статтю присвячено дослідженню законодавства України у сфері використання генетично модифікованих організмів. Розглянуто повноваження державних органів, що здійснюють реєстрацію продуктів з ГМО та особливості маркування товарів з ГМО в Україні та зарубіжних країнах. Наведена судова практика щодо справ, пов'язаних з маркуванням та реєстрацією товарів з ГМО.

Ключові слова: реєстрація, маркування, харчовий продукт, генетично модифікований організм.

Постановка проблеми. Протягом тривалого часу людина застосовує різноманітні біотехнологічні методи в аграрній сфері, промисловому виробництві, медицині та фармацевтиці. За інформацією Організації Об'єднаних Націй вже до 2030 року потреба населення Землі у продуктах харчування зростатиме і буде складати близько 60 %. Отже, без застосування спеціальних засобів, рослинність не зможе задовольнити потреби людства.

Ще у 1972 році була опублікована перша розробка про отримання рекомбінантної молекули ДНК поза організмом. З'явився один з напрямів біотехнології — «генетична інженерія» [1, с. 124]. Освоєння її методів сприяло створенню генетично модифікованого, або трансгенного, організму (ГМО). Досить швидко розробляються норми міжнародного права, покликані регулювати досліджувану сферу суспільних відносин. У багатьох зарубіжних країнах світу розробляється законодавство щодо використання, маркування тощо продукції з ГМО. В Україні генна інженерія віднесена до стратегічних

пріоритетів інноваційної діяльності. Однак проблема полягає у тому, що в нашій країні зроблені лише перші кроки створення законодавства, яке б регулювало відносини, пов'язані з використанням, реєстрацією та маркуванням продукції з ГМО.

Досить цікавими є статистичні дані щодо використання продукції з маркувальними знаками.

При проведенні опитування у 2013 році в Україні було виявлено, що звертають увагу на маркування «Без ГМО» на продуктах харчування 25,8 % опитуваних. Інформація про таке маркування також отримана, в основному, випадково (70 %), цілеспрямовано займалися її пошуком лише 12,1 % респондентів, близько 20,3 % про неї нічого не знають. Що стосується маркувального знаку «Без ГМО», то вважають, що це відображає дійсну якість продукту 29,8 % респондентів; служить для залучення покупців — 41,2 %; що це маркування використовується для виправдання підвищення ціни на продукт — 5,6 % опитаних [2, с. 84].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В юридичній літературі приділяється значна увага вивченню стану і тенденціям розвитку національного екологічного законодавства щодо поводження з генетично модифікованими організмами відповідно до загальноновизначених принципів і норм міжнародного права та міжнародної практики. Важливими у цьому плані є наукові дослідження Г. І. Балюк, В. М. Єрмоленка, М. В. Краснової, Н. Р. Малишевої, Л. В. Струтинської-Струк, В. Ю. Уркевича та ін.

В останні роки відповідна проблема стала предметом таких дисертаційних досліджень: «Правове забезпечення використання ГМО при вирощуванні сільськогосподарської продукції рослинного походження в Україні та ЄС» (Менів О. І.), «Формування світового ринку генетично модифікованих продуктів» (Башук В. В.) та ін.

Виклад основного матеріалу. При здійсненні аналізу розвитку сучасного законодавства у сфері використання ГМО варто відмітити, що у діючому законодавстві України не міститься визначення поняття «харчових продуктів, які не містять генетично модифіковані організми».

При цьому, в абз. 2 п. 2 Порядку етикетування харчових продуктів, які містять генетично модифіковані організми або вироблені з їх використанням та вводяться в обіг, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 13.05.2009 р. № 468 (далі — Порядок) визначається, що є «харчовим продуктом, який містить генетично модифіковані організми», а саме — це такий харчовий продукт, який повністю або окремі його компоненти містять понад 0,9 % ГМО [3].

Також абз. 3 п. 2 Порядку визначено поняття окремої категорії харчових продуктів, які вироблені з використанням генетично модифікованих організмів. Це такі харчові продукти, які не містять генетично модифікованих організмів, але повністю або частково вироблені з використанням сільськогосподарської продукції, вміст генетично модифікованих організмів в якій становить понад 0,9 відсотка.

Аналізуючи положення Порядку можна навести ознаки продукту харчування, який за діючим українським законодавством вважається таким, що не містить генетично модифікованих організмів. Такий продукт:

- не містить ГМО взагалі, або
- повністю або окремі його складники містять ГМО, але їх вміст становить менше 0,9 %, або
- не містить ГМО, але вироблений з використанням генетично модифікованих організмів [3].

Для перевірки вмісту ГМО у харчовій продукції необхідно аби були проведені випробування такої продукції. На практиці бувають випадки, коли факт наявності ГМО встановлюється, але не визначається їх кількість.

Для прикладу розглянемо Постанову Апеляційного суду Львівської області від 14.07.2017 р.

Згідно постанови судді 27.02.2017 року на підставі ДКД від 24.02.2017 в зону діяльності Львівської митниці ДФС України у вантажному автомобілі НОМЕР_1 було доставлено товар — «Продукти, що використовуються для відгодівлі тварин — Йозера-Лакто Старт», загальною вартістю 15187,5 Євро. Того ж дня до ВМО № 1 ТзОВ «Йозера Україна» була подана електронна митна декларація на вищезазначений то-

вар, а також товаросупровідні документи: сертифікат про походження товару, специфікація виробника товару, міжнародний ветеринарний сертифікат, експортна декларація країни відправлення.

28.02.2017 року, відповідно до листа Міжрегіональної митниці ДФС України від 27.02.2017 року, у присутності співробітників Міжрегіональної митниці ДФС України було проведено частковий митний огляд та згідно акту про взяття проб (зразків товарів) б/н відібрано зразки задекларованого товару та Листом Міжрегіональної митниці ДФС України № 9/10/30–70–20–16 від 03.03.2017 року направлено до ДП «Всеукраїнський державний науково-виробничий центр стандартизації, метрології, сертифікації та захисту прав споживачів» (м. Київ) з метою встановлення якісних характеристик товару.

27.03.2017 року Львівською митницею ДФС України було отримано протокол випробувань харчової продукції від 10.03.2017 року № 2221/17-х ДП «УКРМЕТРТЕСТСТАНДАРТ», згідно якого у зразках продукції виявлено генетично модифіковану ДНК.

При переміщенні зазначеного вище товару «Продукти, що використовуються для відгодівлі тварин — Йозера-Лакто Старт» було порушено вимоги статті 16 Закону України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» № 1103-V від 31.05.2007 року, а саме у частині заборони ввезення на митну територію України ГМО, а також продукції, виробленої із застосуванням ГМО, до їх державної реєстрації, за винятком таких, що призначені для науководослідних цілей або державних апробацій (випробовувань) та вимогу частини 2 статті 196 Митного кодексу України щодо заборони ввезення через митний кордон України товарів, на пропуск яких потрібні дозволи інших державних органів, за відсутності цих дозволів.

Але Львівська митниця ДФС України у протоколі про порушення митних правил посилається на протокол випробувань харчової продукції від 10.03.2017 року № 2221/17, в якому вказується лише на факт виявлення генетично модифікованої

ДНК у «Продуктах, що використовуються для відгодівлі тварин», при цьому, ані у протоколі від 25.04.2017 року, ані у протоколі випробувань харчової продукції від 10.03.2017 року № 221/17 не зазначена кількість виявленої генетично модифікованої ДНК.

Було встановлено, що вміст генетично модифікованих продуктів у «Продуктах, що використовуються для відгодівлі тварин — Josera LactoStart / Йозера-Лакто Старт» не перевищує 0,9 відсотка, оскільки митним органом не надано достатніх належних та допустимих доказів, не надано жодного документу, які б беззаперечно підтверджували, що вміст генетично модифікованих організмів становить понад 0,9 відсотка.

З вищенаведеного вбачається, що у матеріалах справи відсутні належні, допустимі докази того, що на митну територію України ввезено продукт, який містить (вироблений з використанням) ГМО [4].

Є визначальним те, що зараз, згідно положень Порядку, якщо харчовий продукт був вироблений із продукції, яка вміщує генетично модифіковані організми, то їх частка визначається із розрахунку від складу продукції, яка була використана для виробництва харчового продукту, але не від складу усього харчового продукту [3, п. 3]. Якщо вміст ГМО у продукті складає більше, ніж 0,9 %, то у переліку складників харчового продукту після назви кожного з тих, що містять ГМО чи вироблені з їх використанням, у дужках виконується напис «(генетично модифікований)» або «(містить генетично модифікований організм)». Напис повинен бути здійснений таким же шрифтом, що і найменування складників [5].

Реєстрацію ГМО здійснюють міністерства, причому у деяких випадках один і той же ГМО повинен бути зареєстрований різними міністерствами. Наприклад, в якості джерела харчових продуктів — Міністерством охорони здоров'я, а в якості джерела кормів — Міністерством аграрної політики та продовольства України. Для спрощення процедури і зменшення витрат, реєстрацію раціональніше було би здійснювати в одному державному органі, який би інформувався з іншими органами влади щодо спеціальних питань. Наприклад, від Міністерства

аграрної політики та продовольства — щодо насіння генетично модифікованих рослин, від Міністерства охорони навколишнього природного середовища — щодо питань оцінки впливу ГМО на довкілля та від Міністерства охорони здоров'я — щодо впливу ГМО на здоров'я населення. Крім цього, необхідним вважаємо у законодавстві закріпити норму, згідно з якою ГМО, як джерело харчових продуктів та як джерело кормів, може бути дозволеним тільки для обох сфер використання. Це унеможливить потрапляння у харчові продукти ГМО, придатного лише для кормів.

Закон України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» передбачає, що реєстри ГМО та продуктів з вмістом ГМО повинні бути розміщені на сайті відповідного міністерства, а також регулярно публікуватися у засобах масової інформації.

Відповідно до законодавства України не підлягають розголошенню лише конфіденційні дані, але у законі чітко зазначено, що інформація щодо впливу ГМО на здоров'я людини та навколишнє середовище у будь-якому випадку не є конфіденційною. Згідно зі статтею 14 Закону про біобезпеку перша реєстрація ГМО дійсна протягом 5 років і може бути поновлена. Ця стаття передбачає можливість відмови у реєстрації ГМО чи продуктів з вмістом ГМО компетентним органом влади, у разі отримання науково обґрунтованої інформації щодо їх небезпеки для здоров'я людини або навколишнього природного середовища [6].

Запровадження обов'язкового маркування ГМО в Україні відбулося у 1991 році, шляхом прийняття Закону України № 1023–12 «Про захист прав споживачів». Ст. 15 даного закону надає споживачам право отримувати інформацію про продукт, у т. ч. про кількість ГМ компонентів. Проте даний нормативний акт є загальним і не встановлює, наприклад, порогового рівня вмісту ГМО [7, ст. 15]. Тому Кабінет Міністрів України прийняв Постанову № 985 від 1 серпня 2007 року «Питання обігу харчових продуктів, що містять генетично модифіковані організми та/або мікроорганізми». Її скасували новою Постановою Кабінету Міністрів № 1330 «Питання маркування сіль-

ськогосподарських товарів, вироблених із застосуванням генетично модифікованих організмів» від 21.11.2007 року [8].

17 грудня 2009 року було прийнято Закон України № 1778-VI «Про внесення змін до Закону України «Про безпечність та якість харчових продуктів» щодо інформування громадян про наявність у харчових продуктах генетично модифікованих організмів (ГМО)», який набрав чинності з 30.12.2009 року та Закон України № 1779-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо надання інформації про вміст у продукції генетично модифікованих компонентів», який набрав чинності з 07.03.2010 року. Вищенаведеними законами передбачено обов'язкову вказівку на наявність чи відсутність в них ГМО, що має відображатися на етикетці за допомогою напису «З ГМО» чи «Без ГМО» [9, с. 95].

Тепер детальніше дослідимо вимоги законодавства стосовно маркування продукції щодо вмісту ГМО.

Відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 15 Закону України «Про захист прав споживачів» інформація про продукцію повинна містити позначку про наявність або відсутність у складі продуктів харчування ГМО. У ч. 2 даної статті вказано, що інформація, яка передбачена частиною 1 цієї статті, має доводитись до споживача виробником у відповідній документації, на етикетці, а також у маркуванні або іншим загальнодоступним способом [7, ст. 15].

Досить цікавою є практика вітчизняних судів щодо справ, пов'язаних з маркуванням ГМО. Як приклад візьмемо наступну справу. За результатами перевірки господарської діяльності фізичної особи-підприємця ОСОБА_6 у ресторанному закладі «ІНФОРМАЦІЯ_1», 24.01.2013 року Інспекцією з питань захисту прав споживачів у Рівненській області було складено акт дотримання законодавства про захист прав споживачів № 000020 та протокол про адміністративне правопорушення від 24.01.2013 року № 000026. Згідно з даною перевіркою, Інспекцією встановлено порушення, які зафіксовано у відповідних документах. Суд встановив, що на вимогу Інспекції надати документи, що підтверджували б наявну на продукції позначку «Без ГМО» представниками позивача відповідних документів надано не було.

Відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 15 Закону, інформація про продукцію повинна містити позначку про наявність або відсутність генетично модифікованих компонентів. Посилання ж відповідача на п. 7 ст. 38 Закону України «Про якість та безпечність харчових продуктів», відповідно до якого написи на етикетці, що представляють інтерес для споживачів, такі як «повністю натуральний», «органічний», «оригінальний», «без ГМО» тощо, та інша інформація, підлягає перевірці у порядку, встановленому відповідними нормативно-правовими актами, лише підтверджує позицію, заявлену позивачем, оскільки, згадана норма визначає лише повноваження відповідного органу перевіряти у встановленому нормативно-правовим актом порядку написи на етикетці, у тому числі ті, що стосуються ГМО.

Суд першої інстанції прийшов до обґрунтованого висновку, що вимоги перевіряючих спеціалістів надати документи, що підтверджують наявність на продукції позначок «Без ГМО» не випливають із закону. В свою чергу, відповідач не посилався на норми законодавства і не зазначив, у формі якого документа воно вимагається та який орган чи установа видають зазначений документ [10].

Розглянемо особливості маркування товарів з ГМО у зарубіжних країнах. У США, наприклад, ГМО не підлягає маркуванню, хоча майже 90 % населення вважає доцільним маркування такої продукції, адже громадяни хочуть знати, що вони вживають та хочуть бути впевнені в якості продукції та її належному стані. Ще у травні 1962 року президентом США Джоном Кеннеді було підписано Білль «Про захист прав споживачів», у якому досі закріплено право на безпеку продуктів, можливість отримання повної та правдивої інформації на товар та відстоювання прав та інтересів споживача. Цей документ покладено в основу «Керівних принципів для захисту інтересів і прав споживачів», що були прийняті у квітні 1985 року Генеральною Асамблеєю ООН [11, с. 87].

Питання про новий статус ГМО у США було підняте у зв'язку з так званою «справою про лосося». Лосось у США переважно вирощується з використанням ГМО-кормів, отже, повинен бути прирівняним до ГМО-продуктів, але таким на практиці не вва-

жається. Правозахисникам і споживачам вдалося «протягнути» розгляд питання у місцеву Асамблею [12].

Дві третини усіх ГМО у світі створюються в США, тому у цій державі найліберальніші закони щодо ГМО. Трансгени у США визнані не менш безпечними, ніж звичайні продукти, а маркування продуктів, що містять ГМО є необов'язковим. Схожу ситуацію можна спостерігати і у Канаді — третій у світі країни за обсягом виробництва ГМ-продуктів [13, с. 115].

Національні і міжнародні організації: Агентство харчового контролю Канади, Міністерство охорони здоров'я та добробуту населення Японії, Управління санітарного нагляду за якістю харчових продуктів і медикаментів США, ФАО та Організація економічного співробітництва і розвитку, широко використовують принцип «існуючої еквівалентності». За цим принципом країни розробляють законодавство, виходячи з науково підтвердженої інформації про можливі шкідливі наслідки. При цьому об'єктом регулювання є продукт, а не процес його виробництва [14, с. 132].

ЄС запровадив жорсткі обов'язкові норми маркування, система якого базується на процесі виробництва, а не на продукті. Вимоги маркування в ЄС стосуються продуктів харчування, кормів, харчових добавок, підсилювачів смаку, продуктів, що виготовлені з використанням ГМО, а також продуктів харчування, які продають торгівельні мережі та ресторани. Так, відповідно до законодавства ЄС, маркуванню підлягають:

- генетично модифіковані продукти, що належать до ГМО або складаються з них (наприклад, томати чи генетично модифікований лосось);

- продукти, інгредієнти чи добавки, вироблені з вмістом ГМО (наприклад, олія — з генетично модифікованої сої чи канони, цукор — з генетично модифікованих цукрових буряків; лецитин — з генетично модифікованої сої, крохмаль — з генетично модифікованої кукурудзи);

- продукти, інгредієнти чи добавки, що містять генетично модифіковані організми (це може бути, йогурт з генетично модифікованою бактерією чи пиво з генетично модифікованими дріжджами);

– корми, вироблені з вмістом генетично модифікованих організмів [14, с. 148–149].

Позначка «Без ГМО» у різних варіаціях стає популярною в усьому світі. У Франції, за рішенням Французької національної ради споживачів, м'ясо і молочна продукція маркується написом «Nourri sans OGM» («Їжа без ГМО») відповідно до певних стандартів. У Німеччині виробники мають право наносити напис «Без ГМО» на продукти тваринного походження. Опитування показало, що 78 % німців підтримують нанесення такого напису і 73 % німців купують швидше продукти, марковані написом «Без ГМО» [15]. Таке відношення німців до ГМО-продуктів дещо відрізняється від ставлення покупців у нашій державі згідно даних опитування, які наводилися вище.

У державах ЄС прийнятий 0,9-відсотковий пороговий рівень ГМО у харчових продуктах, адже такий поріг фіксується приладами. Точно такий порядок введено і в найближчих сусідів по СНД. Так, п. 2 ст. 10 Закону Російської Федерації «Про захист прав споживачів» передбачається обов'язкове надання відомостей про наявні у харчових продуктах компоненти, одержані із застосуванням трансгенних організмів, якщо їх вміст є більшим, ніж 0,9 % [16, ст. 10]. Законодавство Республіки Білорусь також встановлює вимогу маркувати продукцію, що містить ГМО. У державі діє Положення про реєстр недобросовісних виробників і постачальників, затверджене постановою Міністерства торгівлі Республіки Білорусь від 29 липня 2008 р. № 29 [17].

При цьому українське та зарубіжне законодавство закріплюють різні вимоги до маркування. Так, у нормативних актах Республіки Білорусь вживається поняття «нульового порогу»: маркування продукції з ГМО необхідно здійснювати незалежно від їх вмісту. Законодавство Росії та Європейського Союзу застосовує кількісний метод інформування про наявність чітко визначеної частки трансгенних організмів у товарах. Законодавство України сприйняло «концепцію еквівалентності по суті», яка орієнтується не на абсолютний рівень безпеки генетично модифікованого продукту, а на відносний. На такому підході й базується Порядок державної реєстрації ГМО: зверта-

ється увага на відносну безпечність, висновок про яку робиться на основі відповідної наукової експертизи. При цьому проігноровано дійсний факт, що експертиза не зможе дати точного висновку щодо безпечності чи шкідливості продукції генної інженерії [18].

Варто зазначити, що на сучасному етапі необхідною є гармонізація законодавства України із постановами ЄС у сфері органічного сільськогосподарського виробництва та загальної законодавчої бази: в Україні еко-маркування застосовується для харчових і нехарчових продуктів, а в ЄС еко-маркування застосовується для нехарчових продуктів, а для харчових — лише у випадку наявного сертифікату відповідно до органічного законодавства ЄС [19].

Відповідно до Регламенту (ЄС) № 1829/2003 Європейського Парламенту й Ради від 22.09.2003 «Про генетично модифіковані продукти харчування і корми» та Регламенту (ЄС) № 1830/2003 Європейського Парламенту й Ради від 22.09.2003 «Про можливості контролю та етикетування генетично модифікованих харчових продуктів та кормів» маркування є обов'язковим лише для тих харчових продуктів, які містять або складаються з ГМО, або містять складники, що виробляються з ГМО [20].

Висновки. Отже, ми можемо стверджувати, що виробництво генетично модифікованої продукції є закономірним наслідком розвитку господарства з використанням досягнень науково-технічного прогресу, що змінює структуру глобального виробництва, споживання і торгівлі продовольчими товарами. Аналізуючи національне законодавство і досвід передових країн світу, які мають розвинену нормативну базу у даній сфері, вважаємо за необхідне:

1) реєстрацію ГМО зосередити в одному державному органі, який би інформувався з іншими державними органами щодо питань поводження з ГМО;

2) у Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку етикетування харчових продуктів, які містять генетично модифіковані організми або вироблені з їх використанням та вводяться в обіг» закріпити норму, згідно з якою ГМО, як

джерело харчових продуктів та як джерело кормів, може бути дозволеним тільки для обох сфер використання, аби уникнути потрапляння ГМО, придатного для кормів, у харчові продукти;

3) застосовувати кількісний метод інформування про наявність конкретної частки трансгенів у товарах;

4) гармонізувати законодавство України із постановами ЄС у сфері органічного сільськогосподарського виробництва.

Список використаних джерел

1. Григорова М. Державне регулювання генно-інженерної діяльності у Російській Федерації: досвід для України [Електронний ресурс] / М. Григорова // Державне управління та місцеве самоврядування. — 2013. — Вип. 4. — С. 123 – 130. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2013_4_16. — Назва з екрану.
2. Григорова М. Державне управління процесами забезпечення безпеки здоров'я людини в умовах використання генетично модифікованих організмів у виробництві харчових продуктів [Текст] / М. Григорова // Державне управління та місцеве самоврядування. — 2014. — Вип. 2. — С. 79 – 87.
3. Про затвердження Порядку етикетування харчових продуктів, які містять генетично модифіковані організми або вироблені з їх використанням та вводяться в обіг [Електронний ресурс]: постанова Кабінету Міністрів України від 13.05.2009 р. № 468. — Електрон. дан. (1 файл). — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/468-2009-%D0%BF>. — Назва з екрану.
4. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. — Електрон. дан. (1 файл). — Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/67761790>. — Назва з екрану.
5. Бежевець О. Нові правила маркування «з ГМО»: позитивні зміни? [Електронний ресурс] / О. Бежевець, К. Бабанли. — Правовий альянс. — 2012. — Режим доступу: <https://www.legalalliance.com.ua/ukr/publikacii/novi-pravila-markuvanna-z-gmo-pozitivnizmini/>. — Назва з екрану.
6. Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів [Електронний ресурс]: закон України від 31.05.2007 р. № 1103-V. — Електрон. дан. (1 файл). — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1103-16>. — Назва з екрану.
7. Про захист прав споживачів [Електронний ресурс]: закон України від 19 травня 2011 року № 1023-12. — Електрон. дан. (1 файл). — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>. — Назва з екрану.

8. Питання маркування сільськогосподарських товарів, вироблених із застосуванням генетично модифікованих організмів [Електронний ресурс]: постанова Кабінету Міністрів від 21.11.2007 р. № 1330. — Електрон. дан. (1 файл). — Режим доступу: [http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1330-2007- %D0 %BF](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1330-2007-%D0%BF). — Назва з екрану.
9. Баласинович Б. ГМО: виклики сьогодення та досвід правового регулювання [Текст] / Б. Баласинович, Ю. Ярошевська. — К.: АДЕФ-Україна, 2010. — 256 с.
10. Постанова Житомирського апеляційного адміністративного суду від 20.03.2013 р. у справі № 2а/1770/3429/2012 [Електронний ресурс] // Професійна нормативно-правова бібліотека «Норматив PRO». — 2013. — Режим доступу: <http://document.ua/pro-porushennja-prav-spozhyvachiv-doc147491.html>. — Назва з екрану.
11. Бугера С. І. Використання генетично-модифікованих організмів у сільськогосподарському виробництві: інформаційно-правовий аспект [Текст] / С. І. Бугера // Інформація і право. — 2011. — № 3(3). — С. 84–92.
12. Федоров М. В. Продукты с ГМО: как потребитель может получить достоверную информацию? [Электронный ресурс] / М. В. Федоров // Росконтроль. — 2016. — Режим доступа: <https://roscontrol.com/community/article/markirovka-pishchevoy-produktsii-izgotovlennoy-s-primeneniem-genno-modifitsirovannih-organizmov/>. — Название с экрана.
13. Кравченко Є. В. Міжнародний досвід у сфері захисту прав споживачів від генетично модифікованих організмів [Текст] / Є. В. Кравченко // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Правові засади функціонування публічної влади щодо забезпечення інтелектуального розвитку та безпеки суспільства». — Суми, 2016. — С. 115–117.
14. Башук В. В. Формування світового ринку генетично модифікованих продуктів [Текст]: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.02: «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / В. В. Башук. — Львів, 2017. — 231 с.
15. Павловський А. Законопроект про маркування харчових продуктів щодо вмісту ГМО успішно проходить через парламентські комітети [Електронний ресурс] / А. Павловський // Ліга. Блоги. — 2009. — Режим доступу: <http://blog.liga.net/user/apavlovskiy/article/2887.aspx>. — Назва з екрану.
16. Про захист прав споживачів [Електронний ресурс]: закон Російської Федерації від 7 лютого 1992 р. № 2300–1. — Електрон. дан. (1 файл). — Режим доступу: <http://ozpp.ru/laws/zpp.php>. — Назва з екрану.
17. Положення про реєстр недобросовісних виробників і постачальників [Електронний ресурс]: постанова Міністерства торгівлі Республіки Білорусь від 29 липня 2008 р. № 29. — Електрон. дан.

- (1 файл). — Режим доступу: <http://pravo.by/document/?guid=3871&p0=W20819290>. — Назва з екрану.
18. Правове регулювання запровадження у виробництво сільсько-господарської продукції генетично модифікованих організмів [Електронний ресурс] // Навчальні матеріали онлайн. — Режим доступу: http://pidruchniki.com/1180091257509/pravo/pravove_regulyuvannya_zaprovadzhennya_virobnitstvo_silskogospodarskoyi_produktsiyi_genetichno_modifikovanih. — Назва з екрану.
 19. Єдина комплексна стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015–2020 роки [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://green.ucci.org.ua/wp-content/uploads/2016/11/8_2_Basic_Material_UKR.pdf. — Назва з екрану.
 20. Маркування харчових продуктів щодо вмісту ГМО: історія продовжується [Електронний ресурс] // LIKARINFO. — 2010. — Режим доступу: <http://www.likar.info/zdorovye-vsey-semyi/news-23173-markuvannya-harchovih-produktiv-shhodo-vmistu-gmo-istoriya-prodovzhuyetsya/>. — Назва з екрану.

A. S. Kisel

student of the third course

Faculty of Economics and Law, specialty «Law»

The Research Supervisor:

O. V. Tolkachenko, the Candidate of Jurisprudence, the Associate Professor,
the Associate Professor of the Department
of Civil Law Disciplines

LEGAL ASPECTS OF REGISTRATION AND LABELLING OF GMO PRODUCTS IN UKRAINE

Summary

The non-GMO label in different variations becomes popular all over the world. In our country only the first steps have been taken to create legislation that would regulate relations related to the use, registration and labeling of GMO products. Harmonization of Ukraine's legislation with the EU regulations in the field of organic agricultural production, application of new methods of informing about the presence of a specific share of transgenes in commodities, etc. are important for the development of this sphere.

Key words: registration, labelling, food product, genetically modified organisms.